

Kütüphane Hizmetlerinin Planlanmasında UNESCO'nun Rolü ve Türkiye

Doç. Dr. Bengü Çapar

Kütüphane hizmetlerinin planlanması konusu, her ne kadar günümüzde kütüphane hizmetlerine otomasyonun uygulanması, bilgi akımında bilgisayarların yeri, bilgi ağları, veri tabanları, vb. konular kadar güncel görünmeyebilirse de, temelde herşeyin dayanağı olan bilgi akımının ve bununla bağlantılı olan bütün hizmetlerin bir ülkede gereğince gerçekleştirilmesi planlamaya bağlıdır. Bu açıdan düşünüldüğünde ise kütüphane, ya da bilgi sağlama hizmetlerinin planlanması konusu hangi yönü ile olursa olsun Türkiye için güncelliğini koruyor ve görünüşe bakılırsa daha uzun süre de koruyacak demektir.

Bu açıklamadan sonra planlamadan ne kastedildiğine, kütüphane hizmetlerinin bir ülkedeki yerine ve bu hizmetleri planlanmasının ülkeye sağlayacağı yararları kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Planlama «bu gün, gelecekte uygulanabilirliğini olabildiğince iyi tahmin etmek şartı ile, sistemli bir biçimde atak kararlar almak bunları yürürlüğe koymak için gerekli çabaları sistemli olarak düzenlemek; yeni bilgilerin ışığında bu kararların sonuçlarını yine sistemli olarak daha önceki tahminlerle karşılaştırmak biçimindeki sürekli işlemdir»⁽¹⁾ şeklinde tanımlanabilir. Bu tanımla daha da genişleten başka bir tanımda ise şöyle denilmektedir: «Planlama, bilimsel ve teknik bilgilerin örgütlenmiş eylemlerle birleştirilmesi işlemidir.»⁽²⁾

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi planlama, 1) İleriye dönük amaç ve hedefleri saptayan, 2) Bu amaç ve hedeflere ulaşmak için alternatif yollar ve araçlar önerdikten sonra aralarında amaç ve hedeflere en uygun olanlarını ve en fazla uygulanabilme olanağı bulunanlarını belirleyen, 3) Bu işlemleri yaparken bilimsel ve teknik bilgilerle birlikte düzenli, sistemli ve sürekli bir çalışma yöntemi uygulayan, 4) Temelleri akılcı, yerinde, olabildiğince doğru, atılgıncı, ileriye dönük, yararlı, tesadüfleri en aza indirgeyen ve ekonomik kararlar vermeye dayanan bir işlemdir.

Kütüphane hizmetlerinin planlanmasına geçmeden önce, kısaca bu hizmetlerin bir ülkedeki yerinden söz etmek yararlı olacaktır. Kütüphane hizmetleri terimi ile arşivler, tüm kütüphane türleri, dokümantasyon ve enfor-

1. Peter F. Drucker, «Long Range Planning Means Risk Taking», Long Range Planning for Management, rev. ed., ed. by David W. Ewing (New York: Harper and Row, 1984), 10.
2. John Friedman, Re-tracking America, a Theory of Transactive Planning (Garden City: Anchor Press, 1973), 246

masyon merkezlerinin verdiği bilgi hizmetinin bir bütün olarak kastedildiğini de belirtmek gereklidir. Bir ülkedeki kütüphane hizmetleri o ülkenin hem sosyal hem de ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynar. Kalkınmanın önde gelen öğelerinden olan eğitim, kültür, bilim ve teknolojinin temeli bilgi ve fikirdir. Tüm uğraşısı bilginin toplanması ve iletilmesi ile ilgili olan kütüphane hizmetleri ise yine temeli bilgi olan eğitim ve kültürü bireylere yayarak sosyal kalkınmaya, yeni bilgilerin ve teknolojinin gereken yerlere ulaşmasını, teknoloji ve bilimin gelişmesinin başlıca yolu olan araştırmaların gereğince yapılmasını ve tekrarlanmamasını, ayrıca ülkelerde her sektörle ilgili en doğru kararların alınmasını sağlayarak da ekonomik kalkınmaya katkıda bulunurlar. Kısacası «ulusal kalkınmayı gerçekleştirmek için yeterli bir kütüphane ve bilgi sağlama hizmetine gerek vardır.»⁽³⁾ Bir ülkede kalkınma açısından yeterli ve etkili bir bilgi sağlama hizmetinin geliştirilmesi daha önce de sözü edilen niteliklere sahip, ülke çapında bütün bilgi hizmetlerini kapsayan bir planlama yapılarak gerçekleştirilebilir. Bu planın etkili olabilmesi planın, ülkenin genel kalkınma planları ve eğitim, kültür, bilim ve teknoloji politikaları ile ilişkili olarak ve bilgi sağlama hizmetini gerçekleştirme görevini üstlenen bütün kurumları, tüm öğeleri ile ele alacak biçimde yapılmasına bağlıdır.

Bilgi sağlama hizmetlerinin kalkınmada oynadığı önemli rol, yirminci yüzyılın birinci yarısında anlaşılmış ve bu konudaki planlama hareketleri, günümüze kadar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabaları ile at başı gitmiştir. Ülkelerin kendi yaptıkları planlama çalışmaları yanında Unesco gibi bilgi hizmetleri ile yakın ilişkisi olan kimi uluslararası kuruluşların planlama konusundaki çalışma ve çabaları da dikkate değerdir. Bizim konumuz bunlardan yalnızca Unesco, yani «Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu'nun kütüphane hizmetlerinin planlanması ile ilgili çalışmalarına değinmemize imkan vermektedir.

Unesco'nun amacı, üye devletleri eğitim, bilim ve kültür yolu ile geliştirmek ve adalet, yasaya, ırk, cins, dil ve din ayırımı yapmaksızın herkes için insan hakları ve temel özgürlüklere evrensel saygı sağlamak, bunun için eğitim, bilim ve kültür yolu ile uluslar arasındaki işbirliğini geliştirmek ve bu yoldan barışın ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmaktır.»⁽⁴⁾ Daha önce de değinildiği gibi eğitim, bilim ve kültürün temelini bilgi oluşturmaktadır. Bilginin ise yeterince yararlı olabilmesi, gereğince iletilebilmesine bağlıdır. Bunu da bilgi ileten kurumlar yapar. O zaman bunların geliştirilmesi çok büyük önem taşımaktadır. 1945 yılında, yani Unesco'nun kurulmasından bir yıl sonra kütüphanelerin ve benzer hizmetlerin geliştirilmesi için bu kurum içerisinde bir hazırlık komisyonu kurulmuştur. Bu komisyondaki İngiliz delegelerinin komisyona sunduğu bir raporun Unesco'nun kütüphaneler ve benzer kurumların geliştirilmesine ilişkin görüşlerinin özünün oluşmasında son derece etkili olduğu söylenebilir.⁽⁵⁾ Bu rapor aynı sırada İngiliz Kütüphaneciler Derneği tarafından «Unesco'nun Kütüphanelerle ilgili

3. Foster E. Mohrhardt ve Carlos V. Penna, «National Planning for Library and Information Services», *Advances in Librarianship*, ed by Melvin J. Voigt, 5 c. (New York: Academic Press, 1975), 63.

4. Unesco Nedir?, (Ankara: Unesco Türkiye Milli Komisyonu, 1984), 4.

5. J. Stephen Parker, *Unesco and Library Development Planning* (London: Library Association, 1985), 98-99.

kelerin kütüphane geliştirme problemlerine çözümler getirmektedir. (*) Yaz okulu 1959'de Malmö Semineri izler. Bu seminerin konusu ise kütüphanelerde yetişkinlerin eğitimi programları, görsel işitsel metodlar ve teknikler ve az gelişmiş bölgelerde kütüphane hizmetleridir. Toplantının amaçları arasında kütüphanecilik bilgisine katkıda bulunmak, kütüphanelerde yetişkinlerin eğitimi programlarının planlanmasına yardımcı olmak ve katılanlara Unesco'nun amaçlarını ve programlarını anlatmak da sayılabilir. (9) Aynı yıldaki bir başka çalışmaya ise Türkiyede de etkileri görülmesi bakımından değinmeden geçemeyeceğiz. Bu 1950'de toplanan Bibliyografya Hizmetlerinin İyileştirilmesi Konferansıdır. Konferansta getirilen öneriler arasında her ülkede bibliyografya ve enformasyon hizmetlerinin geliştirilmesini sağlayan bir planlama organizasyonunun kurulması gerektiği de yer almaktadır. 1953'te ise bu Konferansta alınan kararları uygulamak üzere Bibliyografya Danışma Komitesi kurulmuştur. (10)

İkinci dönem, Unesco'nun halk kütüphaneleri öncü projelerini benimsemişi ve Latin Amerika, Afrika, Asya ve Arap Ülkelerinde halk kütüphanelerinin geliştirilmesi ile ilgili bölgesel konferanslar topladığı dönemdir. Bu dönem 1951'den 1960'a kadar sürmüştür. Sözü geçen konferanslar 1951'de Sao Paulo (Brezilya) da, (11) 1953'de İbadan (Nijerya) da (12), 1955'de Delhi (Hindistan) da (13), 1959'da Beyrut (Lübnan) da (14) toplanmıştır. Konferansların sonucu olarak Delhi (Hindistan), Medelin (Kolombiya), Enugu (Nijerya), Abijan Fildişi Sahili'nde (15) birer öncü halk kütüphanesi kurulmuştur. Bölge ülkeleri ile diğer Unesco üyesi devletlerden temsilcilerin katıldığı bu toplantılarda vurgulanan başlıca konular gelişmekte olan ülkelerde halk kütüphanesi hizmetinin planlanması, ulusal halk kütüphanesi planlanmasında devletin rolü, kütüphane hizmetleri ulusal planlaması, kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesinde ulusal kütüphane sistemleri oluşturmanın yeri v.b. konulardır. Bu dönemde pilot projelerin bir ülkedeki kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesinde birer eğitim merkezi olarak rol oynayacağı ve bu kütüphanelerde en iyi uygulama görüldükten sonra başka kütüphanelerde de aynı uygulamalara gidileceği düşünülmektedir. 1960'dan itibaren pilot proje fikrinden vazgeçilmiştir. Bunun nedeni kurulan öncü kütüphanelerin pratikte yalnız kendi yörelerine iyi bir hizmet vermekle kalmaları, kütüphane hizmetinin yaygınlaştırılmasında ve planlanmasında öngörülen rolü oynamaktan uzak olmalarıdır.

Aynı tarihler arasında Unesco pek çok ülkeye uzmanlar göndermiştir. Bunların çalışmalarının ağırlık noktası, ulusal, bilimsel ve teknolojik dokümantasyon merkezleri kurmak ve bir de eğitim (pedagoji) dokümantasyonu ile uğraşmaktır. (16)

8. Aynı eser, 121 - 127.

9. Aynı eser, 127 - 129.

10. Behire Abacıoğlu, «Milletlerarası Bibliyografya İstişari Komitesi», Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, 2, 2 (1953), 138

11. Development of Public Libraries in Latin America: The Sao Paulo Conference, (Paris: Unesco, 1952).

12. Parker, Aynı eser, 156., 168 - 170.

13. Frank M. Gardner, The Delhi Public Library, an Evaluation Report, (Paris: Unesco, 1957), 9. Parker, Aynı eser, 160-161.

14. Parker, Aynı eser, 162-163.

15. Gardner, Aynı eser, 13. s.; Parker, Aynı eser, 164-172.

16. Parker, Aynı eser, 175-183.

Planlama açısından üçüncü dönem 1960-1966 yılları arasındadır. Bu dönemde de kütüphane hizmetlerinin ülkeler çapında planlanması konusu başlı başına yer almamıştır. Daha çok üzerinde durulan konular eğitim planlanması - kütüphane hizmetlerinin planlanması ilişkisi, kütüphane hizmetlerinin planlanması ile kalkınma planlaması ilişkisi gibi konulardır. Bu dönemde 1960'da Delhi, Hindistan'da⁽¹⁷⁾, Mexico City, Mexico'da⁽¹⁸⁾ 1962'de Enugu, Nijerya'da⁽¹⁹⁾, Mendoza, Arjantin'de⁽²⁰⁾, Kahire, Mısır'da⁽²¹⁾, 1964'de Manila, Filipinler'de⁽²²⁾ seminerler toplanmıştır. Konuları dünyanın belirli bölgelerinde kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesi; bibliyografya, dokümantasyon, yayınların değişimi, okul kütüphanesi hizmetinin planlanması, halk kütüphanelerinin, üniversite kütüphanelerinin, milli kütüphanelerin geliştirilmesidir. Görüldüğü gibi bu toplantılar bilgi hizmetlerinin bir bütün olarak planlanması ile doğrudan doğruya ilişkili değildir. Toplantılar sırasında konuya dolaylı olarak değinilmiştir.

Dördüncü dönem bilgi hizmetlerinin planlanması konusunun Unesco çalışmalarında dolaylı olarak değil, doğrudan doğruya yer aldığı dönemdir. Bu dönem 1966'dan itibaren başlamıştır. Unesco'nun bu hizmetlerin planlanmasını belirgin biçimde ele almasında Latin Amerikan kütüphanecisi Carlos Victor Penna'nın çok önemli rolü vardır. Penna, kütüphane ve dokümantasyon hizmetlerinin planlanmasında uzmandır. Bu konuda pek çok yazısı ve kitapları vardır. Kendisi, Unesco'nun Kütüphaneler, Dokümantasyon ve Arşivler Bölümünün yöneticiliğine getirilmiş ve aynı zamanda da bu bölüm altında yer alan Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşivlerin Geliştirilmesi alt bölümünün de sorumluluğunu taşımıştır. ⁽²³⁾ Bu dönemde de 1966'da Quito, Ekvador⁽²⁴⁾ ve Colombo, Seylan'da⁽²⁵⁾ 1970'de Kampala, Uganda'da⁽²⁶⁾ 1974'de Kahire, Mısır'da⁽²⁷⁾ Unesco uzmanları bölgesel toplantıları yapılmıştır. Toplantıların konusu kütüphane hizmetlerinin ulusal planlanmasıdır. İlk önceleri Quito toplantısında olduğu gibi planlama uygulaması yapılmaya çalışılmış, daha sonraki toplantılarda ise yalnızca hizmetlerin planlanması için yollar ve prensipler belirlenmiş bir de önerilerde bulunulmuştur. 1966-74 arasındaki dönemin önemi bilgi hizmetlerinin planlanmasını ulusal ve bölgesel çapta ve doğrudan doğruya ele alması ile NATIS (Ulusal Bilgi Sistemleri) kavramı, bir de GIP (Genel Bilgi Programı)na yol açmasından ileri gelmektedir.

Beşinci dönem ise halen içinde bulunduğumuz UNISIST, NATIS ve GIP dönemidir. Bu dönem bilginin evrensel olduğunun açıkça anlaşıldığı ve ev-

17. Aynı eser, 188-189.

18. Aynı eser, 189-190.

19. Aynı eser, 192-195.

20. Aynı eser, 196.

21. Aynı eser, 196.

22. Aynı eser, 197.

23. Aynı eser, 204.

24. «Meeting of Experts on the National Planning of Library Services in Latin America, Report», *Unesco Bulletin for Libraries*, 20 (November - December, 1966), 285-286.

25. Evelyn I. A. Evans, «Meeting of Experts on National Planning of Library Services in Asia», *Unesco Bulletin for Libraries*, 22 (May - June, 1966) 114-118.

26. Mac Broome, «The Organisation and Planning of Library Development in Africa», *Unesco Bulletin for Libraries*, 35 (September, 1971), 246-251.

27. Mohrhardt, Aynı eser, 63.; Parker, Aynı eser, 231.

rensel bir biçimde yayılmasının gereğine inanıldığı dönemdir. Bunu gerçekleştirebilmek için uluslararası bilgi sistemleri arasında uyum, işbirliği ve koordinasyon sağlanması gerekmektedir. Bu noktadan hareket ederek Unesco kendi bünyesi içerisinde Bilimsel ve Teknolojik Enformasyon Bölümüne bağlı olarak UNISIST yani «Bilimsel ve Teknik Enformasyon Alanında Hükümetler arası İşbirliği Programı» ya da «Dünya Bilimi Enformasyon Sistemi»ni oluşturmuştur.⁽²⁸⁾ Bu programın hazırlık çalışmaları 1966 yılında Bombay'daki ICSU (Uluslararası Bilimsel Birlikler Konseyi) toplantısında başlatılmış, Unesco ile işbirliği içerisinde yürütülmüş ve program 1971'de Paris'te toplanan hükümetlerarası bir toplantıda onaylanmıştır. Daha sonra ise 1972 yılında 17. Unesco genel konferansının da onaylaması ile yürürlüğe girmiştir.⁽²⁹⁾ Beş temel amacı vardır: 1) Sistemlerin birlik ve uyumunu sağlayacak araçların geliştirilmesi, 2) Bilgi transferi zincirindeki örgütsel öğelerin geliştirilmesi, 3) Enformasyon alanında uzmanlaşmış insangücünün yetiştirilmesi, 4) Ulusal enformasyon politikaları ve enformasyon sistemlerinin geliştirilmesi, 5) Gelişmekte olan ülkelere özel yardımlar yapılması⁽³⁰⁾.

UNISIST programının bu hedeflere ulaşmak için yaptığı çalışmaları şu başlıklar altında toplayabiliriz:

- a) Enformasyon politikası ve planlarının oluşturulmasına ilişkin hizmetler,
- b) Standartların oluşturulması ve geliştirilmesine ilişkin hizmetler,
- c) Bilgi transferini geliştirme konusundaki hizmetler,
- ç) Enformasyon görevlileri ve bilgi kullanıcılarının eğitimine ilişkin ilişkin hizmetler⁽³¹⁾.

Bir ülke bu konularda UNISIST'in yardımını isteyebilir. Üye ülkelerdeki UNISIST çalışmalarını Ulusal UNISIST Odak Birimleri ya da UNISIST Ulusal komiteleri yürütür⁽³²⁾. Bunların görevi UNISIST programı ile ülkedeki enformasyon sorunları arasında ilişki kurmak ülkenin UNISIST programından en yüksek düzeyde yararlanmasını sağlamaktır. Maalesef Türkiye bu programa üye 50 ülke arasına girmemiştir.

Gelelim NATIS yani «Ulusal Enformasyon Sistemleri»ne, NATIS, bir ülke çapında bilginin aktarılması ile ilgili bütün kurumların, kaynakların, işlemlerin ve çalışmaların planlı bir biçimde geliştirilmelerini amaç edinmiş olan bir başka Unesco programıdır. 1974 yılında Paris'te toplanan «Ulusal Dokümantasyon, Kütüphaneler ve Arşivler Alt Yapısının Planlanması Konferansı»nda ortaya atılan ve 86 üye devlet tarafından kabul edilen bir programdır⁽³³⁾. Amacı toplumun bütün sektörlerine ve bütün okuyucu gruplarına bilgi sağlamak üzere tüm bilgi hizmetlerini geliştirmektir. Böylece ülke-

28. Sönmez Taner, Uluslararası Enformasyon Sistemleri, (Ankara: TÜRDOK, 1979), 51.

29. Aynı eser, 54-55.

30. Aynı eser, 55-56.; Leonard Montague Harrod, Harrod's Librarian's Glossary, 5th ed. rev. and updated by Ray Frytherch, (Aldershot: Gower, 1984), 807.

31. Taner, Aynı eser, 56-57.

32. Harrod, Aynı eser, 808.

33. Parker, Aynı eser, 238.

nin gelişmesine katkıda bulunulacaktır. Aynı zamanda da bütün ulusların ulusal enformasyon alt yapılarını geliştirmesi ile UNISIST programının öngördüğü uluslararası bilgi akımını sağlamak da mümkün olacaktır. Çünkü uluslararası enformasyon sistemleri ulusal enformasyon sistemlerinden ayrı düşünülemez⁽³⁴⁾. Ömrü pek uzun olmayan bu programın yürütücüsü «Unesco Dokümantasyon, Kütüphaneler ve Arşivler» bölümüdür. NATIS programı boyunca ulusal enformasyon sistemlerinin geliştirilmesini desteklemek üzere Latin Amerika, Asya, Afrika ve Arap Ülkelerine Unesco uzmanları gönderilmiştir.

Bir süre sonra UNISIST ve NATIS programlarının birbirlerini tamamladıkları ve hatta tekrarladıkları görülmüştür. 1976 yılında 19. Unesco Genel Konferansında bu iki programı yürüten «Bilimsel ve Teknik Enformasyon ve Dokümantasyon Bölümü» ile «Dokümantasyon, Kütüphaneler ve Arşivler Bölümü» «Unesco Genel Enformasyon Programı Bölümü» adı altında birleştirilmiştir. NATIS ve UNISIST programları da birleşerek GENERAL INFORMATION PROGRAM (Genel Enformasyon Programı) adını almışlardır.⁽³⁵⁾ GIP'nin genel amacı Birleşmiş Milletler'in çeşitli kuruluşlarının kurmuş olduğu enformasyon sistemleri ve Unesco'nun enformasyonla ilgili bütün çalışmaları için kavramsal bir çerçeve oluşturmaktır. Bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde enformasyon sistemleri kurulmasını ve geliştirilmesini hedefler. Bunun için gerçekleştirilmeyi planladığı başlıca amaçlar 1) Enformasyon politikalarının ve planlarının belirlenmesinin özendirilmesi, 2) Enformasyon alanında metodların, kuralların ve standartların kullanılmasını özendirmek ve sağlamak, 3) Üye ülkelerin sosyo-ekonomik büyümesine katkıda bulunmak ve bilgi akımını sağlamak üzere ulusal ve bölgesel düzeylerde bilgi altyapılarının gelişmesine imkan vermek, 4) Bilgi uzmanlarının ve kullanıcılarının pratik ve teorik yollarla eğitilmelerini ve yetiştirilmelerini sağlamak. GIP bu amaçlarını rehberler hazırlayarak, toplantılar organize ederek, danışmanlık yaparak, teknik yardım sağlayarak, vb. gerçekleştirir. Üye ülkeler GIP çalışmalarına kendi ülkelerinde kurulmuş olan ulusal odak birimleri aracılığı ile katılırlar⁽³⁶⁾.

Bu çalışmalarından ve programlarından başka Unesco, bilgi hizmetlerinin çeşitli yönleri ile ilgili el kitapları yayınlamak da bilgi hizmetlerinin geliştirilmesinde ve planlanmasında etkili olmuştur. Bunlardan çok önemli ikisi Fenna'nın «Dokümantasyon ve Kütüphane Hizmetlerinin Planlanması»⁽³⁷⁾ ve Campbell'in «Halk Kütüphaneleri Sistemleri ve Hizmetlerinin Geliştirilmesi»⁽³⁸⁾ adlı eserleridir.

Bilgi hizmetlerinin planlanması ile ilgili olarak «öncü halk kütüphaneleri» kavramından işe başlayan Unesco, dünyada bilgi akımının gereğince sağlanmasını amaçlayan «Genel Bilgi Programı»na kadar gelmiştir. Peki Unesco ile gerekli ilişkileri sağlamakla görevli bulunan ve 1949 yılında ku-

34. Taner, Aynı eser, 61-62.

35. Parker, Aynı eser, 269.

36. Claire Guinchat ve Michel Menou, General Introduction to the Techniques of Information and Documentation Work, (Paris : Unesco, 1983), 266-267.

37. Carlos Victor Penna, The Planning of Library and Documentation Services, 2nd. rev and enl. ed., (Paris : Unesco, 1970).

38. H. C. Campbell, Developing Public Library Systems and Services, (Paris : Unesco, 1983).

ruhan «Unesco Türkiye Milli Komisyonu» bilgi hizmetlerinin planlanması açısından Unesco ile ilişkilerinde hangi noktaya gelmiştir. Burada şunu vurgulamakta yarar vardır: Komisyon içerisinde kuruluşundan bu yana bir de kütüphaneler komitesi bulunmaktadır. Konuyu açıklığa kavuşturmak için Unesco Türkiye Milli Komisyonu yönetim Kurulu raporlarını incelemek yerinde olacaktır. Bu inceleme sonucunda Milli Komisyonca 1949-1986 yılları arasında bilgi hizmetleri ile ilgili olarak aşağıda kabaca gösterilen şu konuların ele alındığı görülmektedir:

1) Milli Bibliyografya Enstitüsünün kurulması ile ilgili çalışmalar: 20 Ekim 1951'de Milli Eğitim Bakanlığı ile Unesco arasında imzalanan anlaşmaya göre Ankara'da Milli Kütüphanede bir Bibliyografya Enstitüsünün kurulmasında danışmanlık yapmak üzere Unesco uzmanı Mösyö Henri F. Faux gelmiş ve iki yıl süre ile Ankara'da kalmış ve Bibliyografya Enstitüsünü kurmuştur. Aynı zamanda bu uzman biri Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde, diğeri kütüphanecilere hizmet içi olmak üzere iki bibliyografya kursu açmıştır. Bibliyografya Enstitüsü ile ilgili olarak Unesco desteği ile yapılan bir başka şey Milli Kütüphaneden bir kişinin iki yıl süre ile Fransa'ya burslu olarak gönderilmesidir. Ayrıca Unesco, Bibliyografya Enstitüsüne 7200 dolar yardım yapmış ve Milli Kütüphaneye de fiş ve katalogların teksiri için 4670 dolarlık bir ofset baskı makinası göndermiştir⁽³⁹⁾.

2) Pedagoji dokümantasyon merkezi kurulması ile ilgili çalışmalar: 1956 yılı yönetim kurulu raporuna göre pedagoji dokümantasyonu ile ilgili 12 aylık bir Unesco bursundan Melahat Anaçan yararlanmıştır. Bundan sonra Unesco Milli Komitesine bağlı olarak çalışacak, eğitimle ilgili her türlü yayını toplayacak, organize edecek ve hizmete sunacak, konferanslar ve seminerler düzenleyecek bir pedagoji dokümantasyon komitesi kurulmasına karar verilmiş, ilgili çalışmalar yapıldıktan sonra Milli Komisyon içerisinde çalışmasının imkansız olduğu anlaşılınca Milli Eğitim Bakanlığı Test ve Araştırma Bürosu içerisinde kurulması karara bağlanarak yönetmeliği hazırlanmıştır. Bu merkeze Unesco'nun katkısı bir burs ve eğitimle ilgili yayın yardımıdır⁽⁴⁰⁾.

3) Öncü bir halk kütüphanesinin kurulması: İlk defa 1960 yılında gündeme gelmiştir. Genel kurul böyle bir kütüphane kurulması için Unesco ile

39. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun II. Devre 3. Toplantısı Münasebetiyle Sunulmuştur, İstanbul 16 Temmuz 1952, (Ankara 1952), 23-24. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Komisyon Genel Kurulunun III. Devre 2. Toplantısına Sunulmuştur, Ağustos 1954, (Ankara, 1954), 23.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu 1955-56, IV. Devre Genel Kurulu'nun 25 Temmuz 1956 Tarihinde İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisinde Yaptığı İkinci Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara; 1956), 15., 18.

40. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1955-56, Aynı eser, 16; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu 1957-1959, VI. Devre Genel Kurulunun 16 ve 17 Mayıs 1959 Tarihlerinde İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi Konferans Salonunda Yaptığı İlk Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara, 1959), 25.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu (1959-1960), Bu Rapor VI. Devre Genel Kurulunun İkinci Toplantısına Sunulmuştur. (Ankara, 1960), 46.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1959-1961, Bu Rapor VII. Devre Genel Kurulunun 1. Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara; 1961, 18., 45.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1961-62, Bu Rapor VII. Dönem Genel Kurulunun 2. Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara: 1962), 14.

temaslar yapılmasını önermiş, 1963 yılında öncü bir halk kütüphanesi kurulması için Unesco Genel Direktörlüğü nezdinde harekete geçilmiş fakat başvuruya bir cevap gelmemiştir. 1973'de tekrar öncü halk ve okul kütüphaneleri konusu üzerinde durulmuş ve bu konuda hazırlık yapacak bir komite belirlenmiştir. 1974'de ise komite kurulmuş ve konu ile ilgili olarak uzman daveti ile Türk kütüphanecilerinin yurt dışına gönderilmesine karar verilmiştir. (41)

4) Kütüphane ve müzelerimizdeki eserlerin korunması için malzeme sağlanması ve yeni yöntemlerin uygulanması için Unesco'dan yardım istenmesi (42).

5) Kütüphane, arşiv, müze, galeri ve dokümantasyon değişimi için Unesco'dan yardım sağlanması (43).

6) Unesco'nun kütüphanecilikle ilgili yayınlarının dilimize çevrilmesi: Unesco yayınlarından on eser dilimize kazandırılmış, ayrıca Milli Komisyonun desteği ile «1928-1965 yılları arasında Türkiye'de Basılmış Bibliyografyaların Bibliyografyası» adlı eser hazırlanmıştır. Ayrıca da çeşitli zamanlarda başka Unesco el kitaplarının da Türkçeye çevrilmesine karar verilmiş fakat bu kararlar henüz gerçekleştirilememiştir (44).

7) Arşivcilik ve arşivler: Arşivcilik okulunun kurulması ve bu konuda Unesco'nun yardımına baş vurulması. Üniversite üstü eğitimle arşivci yetiştirilmesi. Arşiv yasasının çıkarılması ve Türkiye'nin arşiv sorunlarına eğilimi. Bu konu ile ilgili olarak 1969'da Devlet Arşivimizin yeni usullere göre geliştirilmesini sağlamak üzere gerekli yardımın yapılması Unesco tarafından kabul edilmiş ve Türkiye'ye bir çalışma planı belirlemek üzere bir uzmanlar heyeti gönderilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda Unesco tarafın-

41. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1959-1960... Aynı eser, 47.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, VIII. Dönem Genel Kurulu Birinci Toplantısı, İstanbul, 28-30 Haziran 1963, (Ankara: 1963), 52., Unesco Türkiye, Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XIII. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, 23-25 Ağustos 1973, İstanbul, (Ankara, 1973), 145.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XIII. Dönem 2. Toplantısına Sunulmuştur, 11 Ekim 1974, Ankara, (Ankara: 1974), 42.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XV. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, 7-9 Eylül 1977, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, (Ankara, 1977), 281.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1980-1982, Genel Kurulun XVII. Dönem 1. Toplantısına sunulmuştur, (Ankara: 1982), 313.;
42. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu (1959-1960)..... Aynı eser, 52.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1959-1961..... Aynı eser, 53.
43. Aynı Eser, a. s.
44. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun VIII. Dönem İkinci Toplantısına Sunulmuştur, Ankara, 26 Aralık 1964, (Ankara: 1964), 35., 45.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun IX. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, İstanbul, 28-29 Haziran 1965, (Ankara: 1965), 53.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun X. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, İstanbul, 29 Haziran - 1 Temmuz 1967, (Ankara: 1967), 52.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu Genel Kurulun XV. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur... Aynı eser, 203.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, XV. Dönem Genel Kurulu 2. Dönem Toplantısı, Ankara, 15 Eylül 1978, (Ankara: 1978), 59, 110-111., 114.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1982-7 1984, Genel Kurulun XVIII. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara: 1985), 264.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 1984-1988, Genel Kurulun XVIII. Dönem 2. Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara: 1988), 333.

dan uzman gönderilmesi, burslar ve malzeme sağlanması uygun görülmüştür. (45)

3) TURDOK'un kurulmasında Unesco yardımı sağlanması : Bu konuda Unesco yardımı sağlanabilmesi için Unesco Türkiye Milli Komisyonu'na başvurulmuş ve Komisyon aracılığı ile uzman, burs ve malzemeyi kapsayan teknik yardım isteğinde bulunulmuştur. Bu girişimler sonucunda TURDOK'un kurulmasında Unesco yardımından yararlanmak mümkün olmuştur.(46)

9) Dokümantasyon : Bu konu Milli Komisyonun Enformasyon Komitesinde ele alınmıştır. Türkiye'de enformasyon hizmetlerinin geliştirilmesinde dokümantasyon çalışmalarının önemi ve işlevi üzerinde durulmuştur. Konu ile ilgili olarak alınan kararlar ise şöyledir : a) Türkiye'nin merkezi dokümantasyon birimi Milli Kütüphanede kurulacak «Devlet Komümantasyon Merkezi» olacaktır. b) Bu merkez hem bilgi sağlama hizmeti verecek hem de istekleri başka kurumlara aktaracaktır. c) Merkez, dokümantasyonun gelişmesi için araştırma, yayın ve hizmet içi eğitim yapacaktır. ç) Kuruluşlar kendi ihtiyaçları için dokümantasyon merkezleri kuracaklardır. d) Dokümantasyon konusundaki üniversite eğitimi geliştirilecektir. Dokümantasyonla ilgili olarak değinilen diğer hususlar da şu noktalarda toplanmaktadır: Kütüphaneci ve dokümantalistlere yurt dışı bursları sağlanması, dokümantasyon çalışmalarını planlamak amacı ile merkezden uzman getirilmesi, Milli Kütüphanede kurulan dokümantasyon merkezinin çalışmalarının TURDOK alanlarının dışında kalan alanları, kapsamı, mevcut dokümantasyon merkezleri arasında koordinasyon sağlanması, dokümantasyon eğitimine önem verilmesi ve bu konuda üniversitelere katkıda bulunulması, hizmet içi dokümantasyon eğitiminde dokümantasyon merkezlerinden yararlanılması, bilgilim ve belgebilim uzmanlarının yetiştirilmesi için yurt dışından uzman getirtilmesi, yakın doğu ülkelerinin dokümantasyon çalışmalarını yürütecek komitenin Türkiye'de kurulması(47).

10) Yazmanların yurt dışına kaçırılmasının önlenmesi için fon kurulması ve şahıs ellerindeki yazmaların toplanması(48).

11) Şehirlerin imar planları hazırlanırken kütüphane vb. kurumlara yer ayrılması (49).

45. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, VIII. Dönem Genel Kurulu Birinci Toplantısı, İstanbul, 28-30 Haziran 1963, (Ankara: 1963), 56.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun IX. Dönem 2. Toplantısına Sunulmuştur, Ankara, 23 Aralık 1966, (Ankara: 1967), 30-31.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun X. Dönem 2. Toplantısına Sunulmuştur, Ankara 4 Ocak 1969, (Ankara: 1969), 81-82.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 7-9 Eylül 1977..... Aynı eser, 202.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XVII. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur... Aynı eser, 313.
46. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun IX. Dönem Birinci Toplantısına Sunulmuştur... Aynı Eser, 40-41.
47. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XII. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, 6-8 Ağustos 1971, İstanbul, (Ankara: 1971), 84., 85-89.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu..... 23-25 Ağustos, 1973... Aynı eser, 146-148.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 11 Ekim 1974..... Aynı eser, 35., 77.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 7-9 Eylül 1977..... Aynı eser, 280., 284-285.
48. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 23-25 Ağustos 1973... Aynı eser, 146.
49. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 11 Ekim 1974... Aynı eser, 73.

12) Milli Eğitim Bakanlığı Okul Kütüphaneleri Müdürlüğünün kurulması. Okul kütüphanelerinin ihtiyacını karşılamak üzere öğretmen okullarına kütüphanecilik derslerinin konulması (50).

13) Gezici kütüphane hizmetinin şehirlerle birlikte köylere de götürülmesi (51).

14) Kütüphaneler kanununun çıkarılması (52).

15) Kütüphanecilik bölümlerinin öğretim üyesi kadrolarının artırılması (53).

16) Halk kütüphanelerinde özel müzik bölümlerinin kurulması (54).

17) Milli Kütüphanede bir biyografya araştırma enstitüsünün kurulması (55).

18) UNISIST Türkiye dalının Milli Kütüphanede kurulması (56).

19) Fikir ve Sanat Eserleri Derleme Kanununun süratle hazırlanması (57).

20) NATIS'le ilgili konular: Ulusal Dokümantasyon, Kütüphane ve Arşiv Altyapılarının Planlanması Konferansına katılma, ulusal düzeyde bir «kütüphane geliştirme planlaması projesi» hazırlanması için Unesco merkezinden uzman istenmesi, Türkiye'de NATIS'in alt yapı planlamasının yapılması için gerekli girişimlerde bulunulması (58).

21) Süleymaniye Kütüphanesi cilt ve patoloji servisine Unesco'dan teknik malzeme yardımı sağlanması ve bu kütüphanenin mikrofilm ve fotokopi olanaklarının geliştirilmesi (59).

23) Türkiye'de kütüphane arşiv ve dokümantasyon merkezlerinin modern araçlarla donatılması için geniş kapsamlı bir ön proje hazırlanmasından sonra bir esas proje hazırlanarak Unesco merkezine sunulması (60).

50. Aynı eser, 76.

51. Aynı eser, 77.

52. Aynı eser, a. s.

53. Aynı eser, a. s.

54. Aynı eser, 78.

55. Aynı eser, 77.

56. Aynı eser, a. s.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 15 Eylül 1978, Aynı eser, 113.

57. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XIV. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur, 18-20 Ağustos, 1975, İstanbul, (Ankara: 1975), 160.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 7-9 Eylül 1977... Aynı eser, 202.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Ankara 15 Eylül 1978... Aynı eser, 59., 112, 113-114., 115.

58. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 18-20 Ağustos 1975... Aynı eser, 160.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, 7-9 Eylül 1977... Aynı eser, 281.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, XV. Dönem Genel Kurulu 2. Toplantısına Sunulmuştur... Aynı eser, 80., 113.

59. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XV. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur... Aynı eser, 281.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XVII. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur... Aynı eser, 313.

60. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, XV. Genel Kurulu 2. Dönem Toplantısına Sunulmuştur..... Aynı eser, 80.

24) Milli Kütüphanenin sosyal ve beşerî bilimler ulusal bilgi merkezi haline getirilmesi ve özerk bir yönetim yapısına kavuşturulması⁽⁶¹⁾.

25) Türkiye'de bilgi akımı semineri : Milli Komisyonunda Türkiye'de bilgi akımı ile ilgili uluslararası bir seminer düzenlenmesi kararlaştırılmış, beş kişilik bir çalışma grubu oluşturularak bir ön rapor hazırlanmıştır⁽⁶²⁾.

26) Üniversitelerin kütüphanecilik bölümlerinde kütüphanecilik anabilim dalı yanında dokümantasyon ve arşiv anabilim dallarının kurulması için Yüksek Öğretim Kurulu'na baş vurulması⁽⁶³⁾.

SONUÇ :

Unesco Türkiye Milli Komisyonu'nun 1949 yılında kuruluşundan bu güne kadar bu komisyon tarafından bilgi sağlama hizmetleri ile ilgili çalışmalar yürütülmüştür. Bu sürede Unesco'dan sağlanan başlıca yardımlar uzman, teknik yardım ve burstur. Sözü geçen yardımlardan Milli Kütüphane Bibliyografya Enstitüsünün, Pedagoji Dokümantasyon Merkezinin, Devlet Planlama Teşkilatı Dokümantasyon Merkezinin, TURDOK'un, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesinin, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde mikrofilm ve kitap patolojisi laboratuvarının kurulması, devlet arşivinin düzenlenmesi, Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümünde program geliştirme çalışmaları ile ilgili olarak yararlanılmıştır. Aynı süre içerisinde bir de Unesco'nun kütüphanecilikle ilgili on tane el kitabı Türkçeye çevrilmiştir. Milli Komisyonunda, bilgi hizmetlerinin planlanması ile yakından ilişkili UNISIST Türkiye dahinin Milli Kütüphanede kurulması, kütüphane geliştirme planlaması projesi, dokümantasyon hizmetlerinin planlanması amacı ile merkezden uzman getirilmesi ve NATIS gibi konulara sırası ile 1974, 1977, ve 1978 yıllarında değinilmiş fakat bunlar henüz gerçekleşmemiştir. Bunun dışında bilgi hizmetlerinin Türkiye çapında planlanması ile ilgili bir proje veya çalışma ele alınmamıştır. 1978 yılında Unesco Milli Komisyonu «Kütüphane, Arşiv ve Dokümantasyon Komitesi»nde NATIS'den söz edildiğinde Unesco içerisinde bu programın General Information Program ile birleştirilmesinin üzerinden iki yıl geçmiştir. Buna benzer bir başka durumu da öncü projeler konusunda izlemekteyiz. Milli Komisyonunda öncü projeler konusu 1960, 1963, 1973, 1977, 1982 yılları çalışmaları sırasında ele alınmıştır. Halbuki Unesco kütüphane hizmetlerinin planlanması açısından öncü projeler fikrinden 1960 yılında vaz geçmiştir. Bu iki örnek Milli Komisyonunda her zaman bilgi sağlama hizmetleri ile ilgili konuların zamanında ele alınmadığını göstermektedir.

Yine, Milli Komisyonunda üzerinde durulan konuların çeşitlilik açısından otuza yaklaşması ve bunların çoğunun sonuçlandırılmamış olması Milli Komisyonundaki ilgili komitenin belirli bir plan dahilinde çalışmamasından ileri

61. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XVII. Dönem 1. Toplantısına Sunulmuştur..... Aynı eser, 312.
62. Aynı eser, 313.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu, Genel Kurulun XVII. Dönem 2. Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara : 1983), 158., 63.; Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu (1982-84)..... Aynı eser, 264.
63. Unesco Türkiye Milli Komisyonu, Yönetim Kurulu Raporu (1984-1986), Genel Kurulun XVIII. Dönem 2. Toplantısına Sunulmuştur, (Ankara : 1986), 334.

gelmektedir. Bu durumun ise pek çok nedeni vardır. Sözü geçen nedenler arasında şunlar sayılabilir :

1) Milli Komisyonun yönetsel yapısı ile ilişkili olarak komisyon komitelerinde görev alan üyelerin iki yılda bir değişmesi. Buna bağlı olarak komitelerin ele aldığı konuların da değişiklik göstermesi ve bir sonuca ulaştırılmaması.

2) Bazı konularda Unesco politikasının yakından izlenmemesi ve değerlendirilmemesi.

3) Komitelerde üyeleri görev alacak kuruluşların da sık sık değişmesi ve bununla ilişkili olarak ele alınan konuların bu üyelerin ilgi alanlarına bağlı kalması.

4) Konuların gerçekleştirilecek projeler değil öneriler veya kararlar biçiminde ele alınması.

5) Kütüphaneler, Arşiv ve Dokümantasyon ile Enformasyon Komitelerinin ayrı oluşu ve dokümantasyon konusunun zaman zaman enformasyon komitesinde ele alınması. Zaman zaman da bu komitenin yalnızca basın-yayın-cılardan oluşması ve kütüphanecilerin bu komitede görev almamaları.

6) Bazı zamanlarda bilgi sağlama hizmetleri ile ilişkisi olmayan kişilerin Kütüphanecilik, Arşiv ve Dokümantasyon Komitesinin başkanlığını yapmaları.

7) Unesco Milli Komisyonu'nun Milli Eğitim Bakanlığına, Unesco ile Milli Komisyonun ilişkisini sağlamakla görevli Paris'teki daimi temsilciliğin ise Dış İşleri Bakanlığına bağlı bulunması.

8) Parasal kaynakların yetersizliği.

Dileğimiz en kısa sürede bu engellerin ortadan kaldırılarak, Türkiye'de bilgi sağlama hizmetlerinin planlanmasına ciddi bir biçimde eğilinmesi ve Unesco'dan bu konu ile ilgili her tür yardımı sağlayabilmek için gerekli çalışmaların en akılcı biçimde yapılmasıdır.